

ԱԼՄԱՍՏ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԵՊՀ, Համաշխարհային պատմության ամբիոն,
Էլ. փոստ՝ almastmuradyan@gmail.com

ՃԻՉ ԱՐԵՎԵԼՔՈՒՄ. ԴՐՎԱԳՆԵՐ 2014 ԹՎԱԿԱՆԻ ԵԶՂԻՆԵՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ

Հոդվածում ամփոփվել են 2014 թվականի օգոստոսի 3-ին սկսած ԻԼԻՊ խմբավորման կողմից Հյուսիսային Իրաքի Սինջար շրջանի եզդիական համայնքի վրա կատարած հարձակման նախապատմությունն ու հետևանքները: Հարձակումը, որը վերածվեց ցեղասպանության, հանգեց տարբեր հաշվարկներով շուրջ 5000 եզդիների կոտորածի, ավելի քան 7000 կանանց և աղջիկների ստրկության և մարդասիրական ճգնաժամի: Ներկայացվել են ցեղասպանության իրագործման նախապայմանները, Իրաքում եզդիական համայնքի առանձնահատկությունները, ներքաղաքական իրադրությունը, միջազգային հանրության արձագանքն ու եզդիների ցեղասպանության ճանաչումը տարբեր պետությունների կողմից:

Բանալի բառեր՝ եզդիների ցեղասպանություն, Սինջար, Հյուսիսային Իրաք, «ԻԼԻՊ», Քոչո գյուղ:

Նախաբան

Օգոստոսի 3-ին աշխարհի տարբեր ծայրերում բնակվող եզդիները հիշում և հարգանքի տուրք են մատուցում 2014 թվականի Սինջարի եզդիների ցեղասպանության զոհերի հիշատակին: Աշխարհում կա մոտ 800,000–1,000,000 եզդի, ամենամեծ խումբը՝ մոտ 400,000 եզդի, ապրում է Հյուսիսային Իրաքում՝ Նինվե նահանգի Սինջար լեռան տարածքում:

Պատմության ընթացքում եզդիները շատ անգամ են ենթարկվել բռնությունների, կոտորածների: Դրանցից էր նաև 2014 թվականի իրադարձությունները, երբ «Իսլամական պետության» ջիհադիստները Սինջարում կազմակերպեցին եզդիների կոտորածները:

Հոդվածի նպատակն է վեր հանել Սինջարում եզդիների ցեղասպանության իրագործման պատճառահետևանքային կապերը, ժամանակագրական հաջորդականությունը: Հոդվածում տեղ են գտել նաև միջազգային հանրության արձագանքն ու իրավապաշտպան կառույցների կոչերը: Հիմնահարցը ներկայացնելիս կարևոր խնդիրներից է նաև ցեղասպանության ճանաչման միջազգային գործընթացին ու պատժելիության հիմնահարցին անդրադարձը: Հարկ է նշել, որ անպատժելիության գործընթացը բերում է ոճրագործությունների շարունակականությանը, քանզի մինչ այսօր էլ Սինջարի բազմաթիվ եզդիներ շարունակում են պահվել գերության մեջ, կան բազմաթիվ անհետ կորածներ: Հետևաբար, հարկ է ներկայացնել ցեղասպանության վերապրածների պատմությունները ևս, քանզի նրանք այժմ դարձել են եզդիների ձայնը ողջ աշխարհում: Նրանցից նշանավորը Նոբելյան խաղաղության մրցանակակիր Նադիա Մուրադն է, երիտասարդ մի աղջիկ, ով պատմում է իր ապրած ցավերի մասին ու բարձրաձայնում եզդիների ցեղասպանության մասին:

1. 2014 թվականի եզդիների ցեղասպանության իրագործումը.

ա) եզդիներն իրաքում, համայնքի առանձնահատկությունները

Եզդիների բնակության հիմնական արեալներից մեկը Հյուսիսային Իրաքի Նինվե նահանգի Սինջար (քրդերեն՝ Şengal) շրջանն է՝ Շինգալ (Սինջար) վարչական կենտրոնով: Այն գտնվում է Իրաքի հյուսիս-արևմուտքում, բազմաթիվ եզդիական գյուղեր փռված են Սինջար լեռան ստորոտում, ապա Սինջար քաղաքն է՝ լեռան հարավ-արևելյան ստորոտում: Սինջար լեռը տարածաշրջանի սիրտն է: Մինչև 2014 թվականի օգոստոսը Սինջարում բնակվում էին տարբեր էթնիկ և կրոնական խմբեր, սուննի և շիա արաբներ, քրդեր, թուրքմեններ, քրիստոնյաներ և եզդիներ: Ինքնատիպ է հատկապես եզդիական համայնքը՝ իր յուրահատուկ կրոնով՝ եզդիդզմով, որը հայտնի է շարֆադին անունով, հենց այսպես են եզդիներն անվանում իրենց կրոնը: Եզդիների մայրենի լեզուն քուրմանջին է, քրդերեն լեզվի բարբառներից մեկը, որն եզդիներն անվանում են էզդիկի: Եզդիներ ապրում են նաև Սիրիայի հյուսիսում, Իրանի հյուսիս-արևմուտքում և Թուրքիայի հարավ-արևելքում: Ներկայումս եզդիական համայնքներ գոյություն ունեն նաև Արևմտյան

Եվրոպայում: Աշխարհի ամենամեծ սփյուռքը գտնվում է Գերմանիայում (150,000):

Եզդիական գլխավոր կրոնական կենտրոնը գտնվում է Դոհուկի շրջանի Լալիշ բնակավայրում, այստեղ են գտնվում գլխավոր սրբավայրերը և հոգևոր կառավարման մարմինը (Եզդիների գերագույն հոգևոր ժողով): Ըստ Եզդիների՝ Լալիշում է գտնվել դրախտը և այդտեղ ապրել է Ադամը: Այդտեղ ձևավորվել է եզդիական համայնք, որը հավաքվել է կրոնական բարեփոխիչ Շիխադիի շուրջը: Շեյխ Ադի իբն Մուսաֆիրը, կամ Շիխադին ապրել է մոտավորապես 11-12-րդ դարում և եզդիների կողմից համարվում է աստվածամարդ և մարգարե: Հետաքրքիր է, որ եզդիների կրոնական և ազգային առանձնահատկությունները բազմիցս խեղաթյուրված են ներկայացվել, որի արդյունքում՝ դարեր շարունակ ապրելով Միջագետքում՝ եզդիները ենթարկվել և շարունակում են ենթարկվել արմատական մուսուլմանների հարձակումներին: Դրանցից վերջինն իրագործվեց 21-րդ դարում, իսկ հետևանքներն ու վտանգը դեռ սպառնում են աշխարհի ինքնատիպ, հնագույն ժողովուրդներից մեկին¹:

Եզդիների նկատմամբ ցեղասպանական գործողություններ 18-19-րդ դարերում կազմակերպել է նաև Օսմանյան կայսրությունը: Մինչ 2014 թ. իրադարձությունները՝ 2007 թվականին հարյուրավոր եզդիներ էին սպանվել Հյուսիսային Իրաքում պայթյունների ալիքի հետևանքով²: 2007 թվականի օգոստոսի 14-ին Սինջարում պայթյունի հետևանքով զոհվեցին ավելի քան 800 եզդիներ, իսկ վիրավորվեց՝ ավելի քան 300 մարդ³:

¹ Русаков А. И., Положение езидов на Ближнем Востоке в связи с геноцидом, осуществлявшимся экстремистами в Шангале в 2014 году, Журнал Христианство на Ближнем Востоке, Москва, 2019, с. 17.

² Jalabi R., Who are the Yazidis and why is Isis hunting them?, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/07/who-yazidi-isis-iraq-religion-ethnicity-mountains> (10.05.2025).

³ Մախմուդյան Ռ., Եզդիների ցեղասպանությունը Հայոց Եղեռնի միջազգայնորեն չճանաչման արդյունք, Երևանի պետական համալսարան, ԵԴՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 1(1) 2018, էջ 21:

բ) Քաղաքական իրավիճակն Իրաքում

2003 թվականին ԱՄՆ-ի գլխավորած Իրաք ներխուժումը, որի արդյունքում տապալվեց Սադդամ Հուսեյնի (Սադդամ Հուսեյն Անդ ալ-Մադջիդ ատ-Տիկրիտի (1937–2003 թթ., Իրաքի նախագահ՝ 1979–2003 թթ.) ռեժիմը, արգելվեց նրա գլխավորած ազգայնական «Բաաս» (Արաբական Սոցիալիստական Վերածննդի Կուսակցություն) կուսակցությունը և լուծարվեց իրաքյան բանակը: Սադդամ Հուսեյնի տապալումից ի վեր Իրաքը ապրել է քաղաքական ճգնաժամերի մի քանի շրջան, այդ թվում՝ սուննիների, շիաների և քրդերի միջև հակամարտությունները:

Իրաքի բնակչության մեկ երրորդից ավելին սուննի արաբներն են: Նրանք հիմնականում ապրում են երկրի հյուսիսում և արևմուտքում: Մինչև 2003 թվականի Սադդամ Հուսեյնի տապալումը, իշխանության գլուխ կանգնած էր սուննի փոքրամասնությունը, իսկ շիաների և քրդերի նկատմամբ խտրական քաղաքականություն էր իրականացվում: Երկրորդ իրաքյան պատերազմի ավարտից հետո երկրում անցկացվեցին ընտրություններ, ինչի արդյունքում ընտրված շիա վարչապետ Նուրի ալ-Մալիքիի (Նուրի Քամիլ Մուհամմադ-Հասան ալ-Մալիքի, Իրաքի վարչապետ՝ 2006–2014 թթ.) կառավարումը գնալով ավելի ավտորիտար էր դառնում: Նման պայմաններում, քանի որ թույլ և անարդյունավետ կառավարությունը չկարողացավ ապահովել կայունություն և անվտանգություն, ամրապնդվեցին ահաբեկչական խմբավորումների դիրքերը, որոնցից մեկը ԻԼԻՊ-ն էր:

2011 թվականի դեկտեմբերին Իրաքից ամերիկյան զորքերի դուրսբերումից հետո, ահաբեկչական խմբավորումներից մեկը, որը ղեկավարում էր Աբու Բաքր ալ-Բադդադին (Իբրահիմ Ավադ Իբրահիմ ալ-Բադրի) վերանվանեց՝ «Իրաքի և Լևանտի իսլամական պետության» (ԻԼԻՊ, ԻՊ, ԴԱԻՇ, ISIS): Դա ազդանշան էր, որ զինյալները մեծ ծրագրեր ունեին՝ վերահսկողություն հաստատել արևելամիջերկրածովյան տարածաշրջանի, Սիրիայի, Լիբանանի, Իսրայելի, Հորդանանի, Եգիպտոսի, Թուրքիայի և Կիպրոսի նկատմամբ: «Իրաքի և Լևանտի իսլամական պետությունը» շուտով կարողացավ իր իշխանությունը հաստատել Իրաքի հյուսիսում և արևմուտքում¹: Իրաքում 2014 թվականին բարդ իրադրություն ստեղծվեց աճող անկայունության պատճառով,

¹ Ходали Д., Пеле С., Штедель Н., В. Волков, Участники конфликта в Ираке: кто они? Берлин, <https://www.dw.com/ru/> (12.05.2025).

այդ թվում՝ ԻԼԻՊ-ի ակտիվության պատճառով: Իրավիճակը զգալիորեն վատթարացավ 2014 թվականի առաջին կեսին, երբ ահաբեկչական խմբավորման կողմից գրավվեց Մոսուլը և այլ խոշոր քաղաքներ երկրի հյուսիսում: Այս գործընթացներին նպաստում էր իրաքյան բանակի թուլությունը և քաղաքական անկայունությունը, աշխարհաքաղաքական բարդ իրավիճակը, հիմնականում՝ Սիրիայում քաղաքացիական պատերազմը, ինչպես նաև տարբեր խմբավորումներից և երկրներից ԻԼԻՊ-ին տրամադրված աջակցությունը¹: ԻԼԻՊ-ը լայնածավալ հարձակում սկսեց, որը հանգեցրեց մեծ զոհերի և ավերածությունների, որոնցից ողբերգականն էր հատկապես Իրաքի եզդիական համայնքի նկատմամբ իրագործած ցեղասպանությունը²: Նման իրավիճակում Իրաքի կառավարությունը ստիպված էր դիմել Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներին և այլ երկրներին՝ ԻԼԻՊ-ի դեմ պայքարում օգնություն խնդրելու համար: Արձագանքելով կոչին՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները և այլ երկրներ սկսեցին ավիահարվածներ հասցնել ահաբեկիչների դիրքերին:

2014 թվականի օգոստոսի 3-ի վաղ առավոտյան Իսլամական պետության գրոհայինները հարձակվեցին Հյուսիսային Իրաքի Սինջար շրջանի վրա: Մինչ այդ ԻԼԻՊ-ը շարունակում էր տարածել իրաքյան հասարակության մեջ վաղուց առկա եզդիական հավատքի մասին սխալ պատկերացումները՝ իրապարակայնորեն եզդիներին անվանելով անհավատներ և կռապաշտներ³: Հարձակումից մի քանի օր անց տեղեկություններ հայտնվեցին այն մասին, որ ԻԼԻՊ-ը աներևակայելի վայրագություններ էր իրականացրել եզդիների 350,000-անոց համայնքի նկատմամբ: Արդյունքում 200,000 խաղաղ բնակիչներ հեռացան Սինջարից, որոնցից մոտ 50,000-ը ապաստան գտան մոտակա Սինջարի լեռներում՝ շրջապատված ԻՊ զինյալներով, սովի ու ջրազրկման պայմաններում⁴: Եզդիների նկատմամբ վայրագությունները

¹ ՏԵՍ, Նույն տեղում:

² Гомбош К., Хронология: ключевые моменты войны в Ираке, <https://www.veridica.ru/mneniya/xronologiya-klyucevye-momenty-voyny-v-irake> (12.05.2025).

³ Ashraph S., The Yazidi Genocide, The Cambridge World History of Genocide, Chap. 30, 2023, pp. 722-745.

⁴ Köthe N., Documenting the Yazidi survival of genocide: Aesthetics and politics between Sabaya, The Murad code The Last Girl, <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://uplopen.com/chapters/2000/files/6037755d-c782->

հաջորդ օրերին դարձան մասսայական, իսկ եզդիների էմիր Թահսին Սաիդը ստիպված էր կոչ անել աշխարհի առաջնորդներին՝ օգնություն ցուցաբերել ԻՊ-ի կողմից հարձակման ենթարկվող եզդիներին:

Օգոստոսի 4-ին ԻՊ-ի զինյալները արդեն սպանել էին 30 եզդի տղամարդու, ևս 60 եզդի տղամարդ սպանվել էր Հարդան գյուղում: Նույն օրը եզդիական համայնքի առաջնորդները հայտարարեցին, որ Սինջարում սպանվել է առնվազն 200 եզդի, իսկ Ռամադի Զաբալի մոտակայքում՝ 60–70: Ըստ մի շարք վկայությունների՝ օգոստոսի 3–6-ը Դիուլա գյուղի մոտ սպանվել էր ավելի քան 50 եզդի, Խանասոր գյուղում՝ 100, Հարդանի տարածքում՝ 250–300¹: Արդեն օգոստոսի 10-ին, ըստ Իրաքի կառավարության հայտարարությունների՝ ԻՊ զինյալները կենդանի թաղել էին անհայտ թվով եզդի կանանց և երեխաների:

Եզդիների ջարդերի մեծ ալիքը պատել էր նաև Քոչո գյուղը: 2014 թվականի օգոստոսի 15-ին Սինջարից հարավ գտնվող եզդիական Քոչո գյուղի բնակչությանը ջիհադիստները ներկայացրեցին կրոնափոխ լինելու վերջնագիրը, որի արդյունքում սպանվեց ավելի քան 80 տղամարդ: Վկաներից մեկի խոսքով՝ գյուղացիները սկզբում կրոնափոխ էին եղել ճնշման տակ, բայց երբ գյուղի ավագը հրաժարվել էր կրոնափոխ լինել, բոլոր տղամարդկանց տարել էին բռնատարներով՝ Սինջար տանելու պատրվակով և ճանապարհին գնդակահարել: Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի գրասենյակի կողմից գրանցված փրկվածների հաղորդումների համաձայն՝ օգոստոսի 15-ին եզդիական Քոչո գյուղի բոլոր տղամարդիկ՝ մոտ 400 հոգի գնդակահարվել են ԻՊ-ի կողմից, իսկ մինչև 1000 կին և երեխա առևանգվել են:

Նույն օրը 200 եզդի տղամարդիկ մահապատժի էին ենթարկվել կրոնափոխությունից հրաժարվելու համար՝ Թալ Աֆարի բանտում²: Օգոստոսի 24–25-ն էլ Շեյխ Մանդի սրբավայրում ԻՊ-ի կողմից մահապատժի ենթարկվեցին 14 տարեց եզդի տղամարդիկ, իսկ Զիդալա գյուղի եզդիների սրբավայրը պայթեցվեց: Սեպտեմբերի 1-ին ԻՊ ահաբեկիչները հրդեհեցին Կոթան, Հարեկո և Խարազ եզդիական գյուղերը,

462b-83f6-91adfefe98c0.pdf&ved=2ahUKEwi76o_6w4yOAxUHJBAIHZeDCioQFnoEC/DIQAQ&usg=AOvVawOVIX3H1W0XaD2x9dKsqmh4 (24.06.2025).

¹ Yazidi Genocide Timeline, Free Yezidi Foundation, <https://freeyezidi.org/> (24.06.2025).

² Кугель М., Мы выиграем эту войну, Радио Свобода, <https://www.svoboda.org/a/32354326.html> (09.04.2025).

իսկ սեպտեմբերի 9-ին հայտնաբերվեց զանգվածային գերեզման, որտեղ գտնվել էին 14 մահապատժի ենթարկված քաղաքացիական անձանց մարմիններ:

Սինջարում տեղի ունեցած իրադարձությունները համարվում են եզրի ժողովրդի նկատմամբ բռնաճնշումների և ցեղասպանության երկար պատմության մաս: Պատճառներից մեկը նաև այն էր, որ բնակչությունը մնացել էր անպաշտպան, քանի որ մինչ այդ այդ տարածքներից հեռացել էր իրաքյան բանակը, այնուհետև այդ տարածքները լքել էր նաև Փեշմերգան (Իրաքյան Բողոքական ռազմական ուժեր):

ԻՊ-ը հարձակվեց և գրավեց Սինջարը: Գրեթե 200,000 եզդի փախավ դեպի Սինջար լեռ, բայց շուտով պաշարվեց ԻՊ-ի կողմից: Փախստականների մյուս մասը, ովքեր չկարողացան արտագաղթել, ապաստանեցին Իրաքյան Բողոքական տարածքում գտնվող տարբեր վրանային ճամբարներում: Այս իրադարձությունների արդյունքում եզդիների և քրդերի միջև հակամարտությունն էլ սրվեց: Չնայած քրդական Փեշմերգան մասնակցեց Շինգալի ազատագրմանը, եզդիների մոտ կասկած կա, որ քրդերը միտումնավոր էին եզդիներին անպաշտպան թողել, քանի որ ինչպես վերը նշվեց, երբ ԴԱԻՇ-ի զինյալները առաջ շարժվեցին, Փեշմերգան արագ լքեց քաղաքը՝ այն հանձնելով ահաբեկիչներին: Ամռան տապի պայմաններում՝ հարյուրավոր եզդիներ մահացան ջրազրկումից, թերսնումից, շատերն էլ ինքնասպան եղան: Ի վերջո, ամերիկյան, իրաքյան, ֆրանսիական, ավստրալական և բրիտանական ուժերը կարողացան մարդասիրական օգնություն ուղարկել, իսկ Սիրիայի քրդական ուժերը (YPG) միջանցք բացեցին Սինջար լեռան և Սիրիայի միջև՝ թույլ տալով մարդկանց հեռանալ այդտեղից¹:

Միավորված Ազգերի Կազմակերպության տվյալներով՝ 2014 թվականի օգոստոսին ԻՊ-ը Հյուսիսային Իրաքում կոտորել է մոտ 5000 եզդի տղամարդու և առևանգել մոտ 7000 եզդի կանանց և աղջիկների, որոնք հարկադրաբար ստրկության են վաճառվել և տարվել սիրիական Ռաքքա քաղաք, որտեղ գտնվում էր ԴԱԻՇ ահաբեկիչների հենարանը: Մոտ 400,000 մարդ լքել էր Շինգալը և նրա շրջան: Հարկ է նշել, որ ԴԱԻՇ-ի կազմակերպած վայրագությունները սոսկ սպանություններ չէին, օրեցօր դրանք վերածվում էին կրոնական, էթնիկ խմբի

¹ ՏԵՍ, Նույն տեղում:

ոչնչացման ծրագրի: Իսկ երբ 2015 թվականի նոյեմբերին Միացյալ Նահանգների Հոլոքոստի հիշատակի թանգարանը հրապարակեց զեկույց՝ որտեղ փաստացի նշեց, որ ԻՊ-ն ցեղասպանություն է իրականացրել Սինջարի եզդիների դեմ: 2016 թվականի հունիսին Միավորված ազգերի կազմակերպությունը ևս հրապարակեց իր զեկույցը՝ անկախ հետաքննությունը, որը նաև պարզել էր, որ ԻԼԻՊ-ը կատարել է ցեղասպանական հանցագործություններ, ինչպես նաև մարդկության դեմ բազմաթիվ այլ ռազմական հանցագործություններ¹:

Չնայած իրագործած ոճրագործություններին ու բնակչության անպաշտպանությանը, այնուամենայնիվ չպետք է նաև մոռանալ Իսլամական պետության դեմ պայքարում համառ դիմադրություն ցուցաբերած եզդիական աշխարհագորային խմբավորումներին, որոնց շարքում համառ պայքար են մղել նաև կանայք: Սինջարի եզդի ժողովրդի պաշտպանությունը կազմակերպելիս՝ Հյուսիսային Իրաքի քրդական շրջանում ձևավորվել էին երեք եզդիական աշխարհագորային խմբավորումներ, որոնցից մեկը Էզիդիսանայի պաշտպանության ուժերն է (քրդերեն՝ *Hêza Parastina Êzîdxanê*–HPÊ) է: Այն ստեղծվել էր 2014 թվականի օգոստոսի 3-ին Սինջարի վրա ԻԼԻՊ ահաբեկչական հարձակման արդյունքում: Ջոկատի մարտիկները աչքի ընկան հատկապես Շարֆադինի եզդիական սրբավայրի պաշտպանության, ինչպես նաև Սինջարի լեռներում խաղաղ բնակչության պաշտպանության գործում: Ջոկատը կազմված էր եզդի կամավորներից, Փեշմերգայի և Իրաքի բանակի նախկին զինվորներից: HPÊ-ի գլխավոր հրամանատարը Հայդար Շեշոն էր, որը նաև Իրաքի խորհրդարանի նախկին անդամ էր²: Ահաբեկիչների դեմ համառ մարտեր են մղել նաև Սինջարի դիմադրության ջոկատները (YBŞ, քրդերեն՝ *Yekîneyên Berxwedana Şingal*), որոնք Քրդստանի աշխատավորական կուսակցության (PKK) ճյուղերից են: Ինքնապաշտպանական մարտերում նաև աչքի ընկան YPG-ի մարտիկները, այն նաև հայտնի է կանանց աշխարհագորայինների՝ եզդի կանանց ուժեր (YJÊ, քրդերեն՝ *Yekîneyên Jinên Êzîdxan*) խմբավորմամբ, որը ստեղծվել էր Իրաքում 2015 թվականին:

¹ Ashraph S., *The Yazidi Genocide. The Cambridge World History of Genocide*, Chap. 30, p. 4.

² Paraszczuk J., *Yazidi Militias Fight IS In Iraq, Amid Kurdish Rivalries*, <https://www.rferl.org/a/islamic-state-yazidi-militias-kurdish-region/27066780.html> (09.04.2025).

Եզդիի և քուրդ կանայք մեծ դիմադրություն են ցույց տվել իսլամական ահաբեկչական խմբավորմանը, ինչպես նաև մշտապես բարձրաձայնել են մարդու իրավունքներին առնչվող հարցերը: Կանայք պայքարում են նաև ցեղասպանության զոհ դարձած բազմաթիվ երեխաների և կանանց իրավունքների համար: Մինչ այսօր էլ խմբավորումն ակտիվորեն զբաղվում է կանանց իրավունքների պաշտպանությամբ և ցեղասպանության ականատեսների կյանքի որակի բարելավմանն ուղղված նախագծեր է իրագործում¹: 2015 թվականի նոյեմբերին՝ Սինջարի ազատագրման գործում մեծ դեր խաղաց վերոնշյալ խմբավորումներից ձևավորված «Սինջար դաշինքը»²:

Այսօր Իրաքում եզդիները շարունակում են ապրել բացառիկ խոցելի պայմաններում: Սինջարը ազատագրվել է ԻՊ-ից 2015 թվականին, սակայն ենթակառուցվածքային խնդիրները և տարբեր զինված խմբավորումների առկայությունը բարդացնում են վերադարձի հարցը քաղաքացիական բնակչության համար: Մինչ օրս հաղորդվում է, որ վերադարձել են ընդամենը մի քանի հազար եզդիներ՝ գրեթե 350,000 ներքին տեղահանվածներից, որոնք ապրում են ժամանակավոր պայմաններում՝ Քրդստանի տարածաշրջանային կառավարության (KRG) կողմից կառավարվող տարածքների ճամբարներում: Առևանգված ավելի քան 6,000 կանանցից և երեխաներից մոտ 3,000-ը դեռևս անհետ կորած են համարվում³: Ահաբեկիչների դեմ պատերազմը ամբողջությամբ ոչնչացրել է քաղաքի ենթակառուցվածքները: Հինգ տարի անց վերադարձած ավելի քան 2000 փախստականներ շարունակում են ապրել Սինջար լեռան ստորոտում գտնվող Զեբալի վրանային ճամբարում: Իրավիճակի մասին եզդիների հոգևոր առաջնորդ Բաբա Շեյխը «Նյու Յորք Թայմս»-ին տրված հարցազրույցում նշել է՝ «Իսլամական ֆունդամենտալիզմի աճը հազարավոր եզդիների դրդել է ապաստան

¹ Kaválek T., Competing Interests in Shingal District: Examining the PKK-linked Structures, Defusing Tensions, *Middle East Research Institute*, 2017, <https://www.jstor.org/stable/resrep13623> (25.06.2025).

² Moroz S., The women taking on Isis: on the ground with Iraq's female fighters, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2015/sep/11/women-taking-on-isis-iraq-yazidi-female-fighters> (13.05.2025).

³ Ayhan T., Genocidal Rape and Community Cohesion: The Case of Yazidis, Religion, Violence, and the State in Iraq, University of Central Florida, <https://pomaps.org/genocidal-rape-and-community-cohesion-the-case-of-yezidis> (12.05.2025).

խնդրել եվրոպայում: Որոշ գնահատականների համաձայն՝ Իրաքում եզդի բնակչության մոտ 15%-ը փախել է երկրից¹: Այն կրոնի համար, որը չի ընդունում կրոնափոխներին, եզդի երիտասարդների ծուլումը եվրոպայում սպառնում է եզդիական հավատքի գոյությանը: Մարդիկ հեռացել են հարձակումներից: Սա դժվարացնում է հավատքի պաշտպանությունը»:

Նրա խոսքով՝ վերջին մի քանի տարիների ընթացքում, նոր հարձակումներից վախենալով՝ չեղարկել են նաև եզդիների սրբավայր Լալիշ տաճարում տեղի ունեցող պաշտոնական ամենամյա կրոնական արարողությունը:

Այսօր աշխարհը ճանաչում է մի շարք իրավապաշտպանների և ակտիվիստների, որոնք ցեղասպանության վկաներ են եղել, դարձել բռնության զոհ, իսկ հիմա աշխարհին պատմում են իրենց ապրած ողբերգությունն ու կոչ անում պայքարել դրա դեմ և օգնել տուժածներին: Նրանցից մեկը Նոբելյան խաղաղության մրցանակի դափնեկիր Նադիա Մուրադն է²: Եզդի իրավապաշտպան Նադիա Մուրադին շնորհել են մի շարք միջազգային մրցանակներ: Դրանցից մեկը՝ Անդրեյ Սախարովի անվան մտքի ազատության մրցանակն է:

Նադիա Մուրադը և ցեղասպանության ականատես Լամիյա Աջի Բաշարը պայքարում են եզդիների իրավունքների համար, այդ թվում՝ այն կանանց իրավունքների համար, ովքեր բռնության են ենթարկվել «Իսլամական պետություն» ծայրահեղական խմբավորման զինյալների կողմից: Նրանց հայրենի Քոչո գյուղը ինչպես նշվեց, հարձակման էր ենթարկվել 2014 թվականի ամռանը: Մարդու իրավունքների պաշտպանները հազարավոր եզդի աղջիկների և կանանց թվում էին, որոնք առևանգվել էին ջիհադիստ զինյալների կողմից: 2015 թվականի նոյեմբերին քրդական զինված ուժերը իսլամիստներից ետ վերցրեցին Իրաքի Սինջար քաղաքը, որից ոչ հեռու գտնվում է այն գյուղը, որտեղից առևանգվել էին Մուրադն ու Լամիյա Աջի Բաշարը: Քաղաքի մոտակայքում հայտնաբերվել են եզդիների գերեզմաններ, որտեղ թաղված

¹ Jalabi R., Who are the Yazidis and why is Isis hunting them?, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/07/who-yazidi-isis-iraq-religion-ethnicity-mountains> (12.05.2025).

² Murad N., Krajewski J., The Last Girl: My Story of Captivity and My Fight Against the Islamic State, <https://www.hachette.com.au/nadia-murad-jenna-krajewski/the-last-girl-my-story-of-captivity-and-my-fight-against-the-islamic-statePaperback> (11.05.2025).

են ջիհադիստների կողմից բռնության ենթարկվածները¹։ Նադիա Մուրադը գերության մեջ ենթարկվել է ծեծի և բռնության։ Բացի այդ, նա կորցրել է մորը և վեց եղբայրներին։ Լամիյա Աջի Բաշարն առևանգման պահին 16 տարեկան է եղել։ Նա գրեթե երկու տարի անցկացրել է գերության մեջ։ Մի քանի անգամ փախուստի փորձերից հետո վերջապես Բաշարին հաջողվել է փախչել ջիհադիստների գերությունից։ Մուրադը պայքարում է նաև եզդիների դեմ ԻԼԻՊ-ի գործողությունների միջազգային ճանաչման համար և կոչ է անում ճանաչել այն որպես ցեղասպանություն։

Այժմ եզդիական բարեգործական կազմակերպություններից մեկի՝ Նադիա Մուրադի հիմնադրամի, բարերարների և նվիրատուների, տարբեր երկրների եզդիական համայնքների անդամների ջանքերն ուղղված են Սինջարի վերականգնմանը։ Ցեղասպանության ենթարկվածների աջակցությանն է լծվել նաև մեկ այլ նշանավոր եզդի ակտիվիստ Միրզա Դինային։ «Օդային կամուրջ Իրաք» կազմակերպության համահիմնադիր և տնօրեն, եզդի ակտիվիստ Միրզա Դինային իր ամբողջ կյանքը նվիրել է իրաքյան պատերազմից տուժածների փրկության գործին՝ տեղափոխելով կանանց և երեխաներին «Իսլամական պետություն» ահաբեկչական խմբավորման վերահսկողության տակ գտնվող տարածքներից²։ 2019 թվականի հոկտեմբերի 19-ին Միրզա Դինային դարձավ «Ավրորա» մարդասիրական մրցանակի դափնեկիր։ Նրա անունը հայտարարվեց Երևանում 2019 թվականի «Ավրորա» ֆորումի ընթացքում անցկացվող մրցանակի շնորհման արարողությանը։

Այսօր աշխարհի շատ երկրներ միջոցներ են տրամադրում եզդիներին՝ տարածաշրջանը վերականգնելու համար։ Այս պահին Շինգալում վերականգնվում է ջրամատակարարումը, կառուցվում է դպրոց և հիվանդանոց։ Գյուղատնտեսությունն աստիճանաբար վերականգնվում է։ Այնուամենայնիվ, իրավիճակը շարունակում է մնալ ծանր³։

¹ Watson L., Warzer J., Yazidi refugees braced for life in exile, <https://edition.cnn.com/2014/08/17/world/meast/yazidi-refugees/index.html> (18.05.2025).

² Դինայի Մ., Aurora Humanitarian Initiative, <https://auroraprize.com/hy> (10.06.2025):

³ Русаков А. И., Положение езидов на Ближнем Востоке в связи с геноцидом, осуществлявшимся экстремистами в Шангале в 2014 году, Журнал Христианство на Ближнем Востоке, Москва, 2019, с. 17.

2. Միջազգային հանրության արձագանքը. եզդիների ցեղասպանության ճանաչումը տարբեր պետությունների կողմից

2014 թվականին օգոստոսյան հարձակման պատճառներն ուսումնասիրելու, մեղավորներին պատժելու նպատակով ՄԱԿ-ը ստեղծել է ջիհադիստների կողմից կատարված հանցագործությունների համար պատասխանատվության բարձրացմանն ուղղված հետաքննչական խումբ (UNITAD): Փորձագետները հետաքննում են 2014 թվականի հունիսից մինչև 2017 թվականի դեկտեմբերը իրաքի մեծ մասը օկուպացրած ԴԱԻՇ-ի զինյալների կողմից կատարված վայրագություններ¹: Այսօր ևս ՄԱԿ-ի ԴԱԻՇ-ի կողմից կատարված հանցագործությունների համար պատասխանատվության հարցերով հետաքննչական խումբը կոչ է անում միջազգային հանրությանը վճռականորեն գործել՝ արդարադատությունը պահպանելու և հանցագործությունների համար պատասխանատուներին պատժելու համար: Ցեղասպանական հանցագործությունները բացահայտելու համար անմիջապես ստեղծվել են իրավական նախադեպեր գերմանական դատարաններում: Եզդիների բնակության շրջանում հայտնաբերվել և ուսումնասիրվել են ԴԱԻՇ-ի զոհերի նոր զանգվածային գերեզմաններ: Սակայն, ցավոք նույնիսկ տարիներ անց հազարավոր եզդիներ դեռևս չեն վերադարձել իրենց ընտանիքներ: Նրանց գտնվելու վայրը մնում է անհայտ: Շատերը շարունակում են տառապել հոգեկան հիվանդություններից՝ տարիներ շարունակ գերության, խոշտանգումների, բռնության և ստրկության, ինչպես նաև անմարդկային վերաբերմունքի պատճառով:

«Եզդիների հայրենիքը, դեռևս զուրկ է այն կայունությունից, որն անհրաժեշտ է նրանց կյանքը վերականգնելու համար: Մենք բոլորս պատասխանատվություն ունենք լուծելու եզդիների դժվարին վիճակը և գործադրելու բոլոր ջանքերը՝ Սինջարի ժողովրդին ավելի լավ ապագայի հնարավորություններ տրամադրելու համար»,— նշված է իրաքում ՄԱԿ-ի գրասենյակի հայտարարության մեջ²:

ԴԱԻՇ-ը իրականացրել է եզդիներին ոչնչացնելու իր մտադրությունը՝ համակարգված սպանությունների, հարկադիր կրոնափոխության

¹ Санчес И. Д., Следственная группа – о прогрессе в преследовании боевиков ДАИШ, участвовавших в геноциде езидов, ООН, Новости ООН, <https://news.un.org/ru/story/2022/08/1428892> (09.06.2025).

² ՏԷՍ, նույն տեղում:

և սեռական բռնության միջոցով: Եզդիների դեմ ահաբեկչական խմբի կողմից կատարված սարսափելի գործողությունները ճանաչվել են որպես ցեղասպանություն Միավորված Ազգերի Կազմակերպության, Միացյալ Նահանգների, Միացյալ Թագավորության, Գերմանիայի և աշխարհի շատ այլ երկրների կողմից¹:

Դեռ ցեղասպանության ընթացքում՝ ամիսներ տևած վերանայումներից և հետաքննություններից հետո ԱՄՆ պետքարտուղար Ջոն Քերին առաջիններից էր, ով հայտարարեց, որ Իրաքում և Սիրիայում ԻԼԻՊ-ի կողմից կատարված վայրագությունները հավասարազոր են «ցեղասպանության»: Սա պատմության մեջ ընդամենը երկրորդ դեպքն էր, երբ գործադիր իշխանությունը նման որակում էր տալիս շարունակվող ճգնաժամին²: Գերմանիայի Բունդեսթագն էլ 2023 թվականի հունվարի 19-ին «Խսկամական պետություն» ահաբեկչական խմբավորման զինյալների կողմից եզդիների համակարգված հալածանքներն ու սպանությունները ճանաչել է որպես ցեղասպանություն: Պատգամավորները միաձայն կոչ են արել Գերմանիայի կառավարությանը՝ նպաստել եզդիների դեմ կատարված հանցագործությունների պատմական և իրավական գնահատմանը: Խմբակցությունների ներկայացուցիչներն էլ հանդես են եկել Գերմանիայում եզդիներին ապաստան տրամադրելու նախագծի օգտին: Գերմանիայի արտաքին գործերի նախարար Աննալենա Բերբոկը նշել է, որ Բունդեսթագի որոշումը նաև նշանավորում է առևանգված և անհետ կորած անձանց գտնելու ջանքերի սկիզբը: Մարդու իրավունքների պաշտպանների գնահատմամբ՝ մոտ 3000 եզդի դեռևս գերի են գտնվում ԴԱԻՇ-ի զինյալների կողմից, կամ անհետ կորած են համարվում³: Գերմանիան նաև առաջին պետություններից էր, որը կիրառեց միջազգային քրեական իրավունքի սկզբունքը: Գերմանիայում տեղի է

¹ Xiao Liu M., The Enduring Genocide Against the yazidis: How Iraq's Law on Religious Identity Violates the Human Rights of Yazidi Survivors of ISIS Captivity and Their Children Born of Sexual Violence, *Northwestern Law Journal of Human Rights*, Georgetown University Law Center, Volume 23, Issue 2 (2025), p. 35.

² Chandler A., How Meaningful Is the ISIS 'Genocide' Designation? A look at the implications of the State Department's declaration about the Islamic State's brutal campaign in Iraq and Syria, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/03/isis-genocide-designation/474414/>, (15.05.2025).

³ Сотников Д., Бундестаг признал геноцидом преследование езидов и игиловцами, *Права человека, Германия*, <https://www.dw.com/ru/bundestag-priznal-genocidom-presledovanie-ezidov-igilovcami/a-64451057> (15.05.2025).

ունեցել քրեական դատավարություն, չնայած նրան, որ տվյալ անձերը Գերմանիայի քաղաքացիներ չէին, արարքն էլ տեղի էր ունեցել ոչ թե Գերմանիայում, այլ Հյուսիսային Իրաքում: Այնուամենայնիվ, դատարանն առաջին անգամ ճանաչեց, որ «Իսլամական պետությունը» ցեղասպանություն է իրականացրել եզդիների նկատմամբ: Դատի ընթացքում մի տղամարդ դատապարտվել է եզդի կնոջը և նրա դստերը որպես ստրուկ պահելու և նրանց բազմիցս դաժան վերաբերմունքի ենթարկելու համար: Սա ցույց է տալիս, որ իրավական համակարգը կարող է պայքարել հանցագործությունների դեմ: Դրանք հույս են ներշնչում, որ նոր դատավարություններ կսկսվեն, հանցագործները կպատժվեն և կկանխվի սպասվող ահազնացող վտանգը: Հիշեցնենք, որ ըստ Amnesty International-ի տվյալների՝ ավելի քան 2800 եզդի կանայք և երեխաներ ներկայումս գտնվում են ԻԴ-ի գերության մեջ կամ անհետ կորած են¹:

Ինչ վերաբերվում է եվրոպական Միությանը, ապա այժմ բազմաթիվ կազմակերպություններ աշխատում են պաշտպանելու փրկվածների և առևանգվածների իրավունքները:

Բացի այդ՝ 2016 թվականի փետրվարին եվրոպական խորհրդարանը միաձայն ընդունեց բանաձև, որով հայտարարվեց, որ ԻԼԻԴ-ը ցեղասպանություն է իրականացրել քրիստոնյաների, եզդիների և այլ էթնիկ ու կրոնական փոքրամասնությունների նկատմամբ: Սա առաջին դեպքն էր, երբ խորհրդարանը կատարվածը որակեց ցեղասպանություն, մինչ իրադարձությունները ծավալվում էին: Կարճ ժամանակ անց ԱՄՆ Ներկայացուցիչների պալատը միաձայն ընդունեց բանաձև, որով ընդունվեց, որ ԻԼԻԴ-ը ցեղասպանություն է իրականացնում եզդիների և քրիստոնյաների նկատմամբ: 2018 թվականին էլ ԱՄՆ-ն ընդունեց Իրաքի և Սիրիայի ցեղասպանության, օգնության և հաշվետվողականության մասին օրենքը և խոստացավ գրեթե 300 միլիոն դոլարի օգնություն Իրաքի և Սիրիայի էթնիկ ու կրոնական փոքրամասնությունների համար²:

¹ Genocide of Yazidis: about the strong signaling effect of the conviction of an IS fighter in Germany, Dachverband der Migrantinnenorganisationen, <https://www.damigra.de/en/meldungen/voelkermord-an-jesidinnen-ueber-die-starke-signalwirkung-der-verurteilung-eines-is-kaempfers-in-deutschland/> (10.05.2025).

² Mass Violence and Genocide by the Islamic State/Daesh in Iraq and Syria, Holocaust and Genocide Studies, <https://cla.umn.edu/chgs/holocaust-genocide-education/resource-guides/mass-violence-and-genocide-islamic-statedaesh> (20.04.2025).

Միավորված Ազգերի Կազմակերպությունն էլ հայտարարեց, որ ցեղասպանություն է իրականացվում եզդիների նկատմամբ: Հաջորդիվ՝ 2023 թվականի օգոստոսին Մեծ Բրիտանիայի կառավարությունը պաշտոնապես ճանաչեց եզդի ժողովրդի նկատմամբ 2014 թվականին իրաքում «Խլամական պետության»՝ ԴԱԻՇ-ի կողմից կատարված վայրագությունները որպես ցեղասպանական ակտ: Մեծ Բրիտանիայի որոշմանը հաջորդեց Գերմանիայի դաշնային դատարանի կողմից 2023 թվականի հունվարին ԻՊ-ի անդամի դեմ ցեղասպանության համար կայացված որոշումը¹:

Հայաստանը ևս եզդիների ցեղասպանությունը ճանաչած առաջին երկրներից է: 2018 թ. հունվարի 16-ին Հայաստանի խորհրդարանը ճանաչել է 2014 թվականի Իրաքի տարածքում եզդի ժողովրդի դեմ ահաբեկչական խմբավորումների իրագործած ցեղասպանությունը²: Հայաստանը տարիներ շարունակ բարձրաձայնել է եզդիների նկատմամբ իրագործված հանցանքների մասին ամենատարբեր միջազգային հարթակներում: Ինչպես նշել է ՀՀ ԱԳ նախարարի տեղակալ Պարույր Հովհաննիսյանը՝ 2018 թ.-ին ՀՀ ԱԺ-ն ընդունել է ահաբեկչական խմբավորումների կողմից իրենց վերահսկողության ներքո գտնվող Իրաքի Հանրապետության տարածքում եզդի ժողովրդի նկատմամբ 2014 թվականին իրականացված ցեղասպանության դատապարտման մասին հայտարարությունը: «Հիշատակված հայտարարության ընդունումը պայմանավորված է եղել եզդի ժողովրդի հանդեպ տեղի ունեցած ոճրագործությունը որպես ցեղասպանություն որակելու, ինչպես նաև նման ծանր հանցագործությունները կանխարգելելու, մեղավորներին պատժելու և զոհերին հատուցում տրամադրելու խնդրի աջակցման կարևորությամբ: Հատկանշական է, որ Իրաքի Հանրապետությունը 2021 թվականի մարտին ընդունված օրենքով նույնպես ճանաչել է «եզդիների և այլ փոքրամասնությունների ցեղասպանությունը և ամրագրել է օգոստոսի 3-ը՝ որպես Հիշատակի օր»: Սույն նախագծի ընդունումը և 2014-ի օգոստոսի 3-ը Սինջարի եզդիների ցեղասպանության

¹ Loft P., UK acknowledges Yazidi genocide by Daesh/Islamic State, <https://commonslibrary.parliament.uk/uk-acknowledges-yazidi-genocide-by-daesh-islamic-state/> (11.05.2025).

² Եզդի ժողովրդի ցեղասպանությունը, օգոստոսի 3-ը եզդիների ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրն է, Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտ, <http://genocide-museum.am/arm/03.08.24.php>, (11.05.2025):

օր ճանաչելու նախաձեռնությունը կարևոր քայլ է հիշյալ հարցում Հայաստանի կողմից վարվող սկզբունքային քաղաքականությունը և մոտեցումները ևս մեկ անգամ արտահայտելու, հայ-եզդիական բարեկամական կապերի ամրապնդմանը, ինչպես նաև եզդի ժողովրդին աջակցություն հայտնելու համատեքստում»¹:

Բացի միջազգային կառույցներից, եզդիական համայնքը ևս մեծ ակտիվություն է ցուցաբերում ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացի շարունակականության համար: Սինջարի ազատագրման օրը, Սինջարի ինքնավար վարչակազմը լայնածավալ արշավ սկսեց եզդիների ցեղասպանությունը ճանաչելու և մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկելու համար: Եզդիականայի դեմոկրատական ինքնավար ժողովի համանախագահ Նաիֆ Շամոն էլ կոչ է անում եզդիներին, մասնավորապես՝ Սինջարից, աջակցել ցեղասպանության և եզդիների իրավունքների, այդ թվում՝ ինքնապաշտպանության իրավունքի ճանաչման պահանջով խնդրագրին: Այդ արշավը շարունակում է թափ հավաքել՝ գրավելով միջազգային հանրության ուշադրությունը:

«Մեր նպատակն է հասնել եզդիների դեմ 2014 թվականի օգոստոսի 3-ին կատարված ցեղասպանության ճանաչմանը և մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկել: Մենք պահանջում ենք ճանաչել եզդիների բոլոր իրավունքները, այդ թվում՝ ինքնապաշտպանության և ազատ կամքի արտահայտման իրավունքը: Այս արշավը որևէ քաղաքական կուսակցության կամ խմբի շահերից չի բխում, այլ բացառապես այն մարդկանց շահերից է բխում, ովքեր տառապել են: Մենք կոչ ենք անում բոլոր եզդիներին, մասնավորապես Սինջարի բնակիչներին, ստորագրել խնդրագիրը և աջակցել այս շարժմանը²: Ցեղասպանության համար պատասխանատուներից ոչ մեկը չի ենթարկվել արդարադատության, և Իրաքը դեռևս չի ճանաչել այս ցեղասպանությունը: Մեր արշավը նպատակ ունի փոխել այս իրավիճակը, ապահովել միջազգային ճանաչում և ստեղծել իրավական հետևանքներ

¹ Ղուկասյան Կ., ՀՀ-ն ամենատարբեր միջազգային հարթակներում բարձրաձայնել է եզդիների նկատմամբ իրագործված հանցանքների մասին. Պարույր Յովհաննիսյան, <https://www.1lurer.am/hy/2024/04/16/1109887> (11.05.2025):

² Шамо Н., Признание геноцида езидов-ключ к защите их прав, ANF NEWS, <https://anfrussian.com/%D0%92-%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%B5/Naif-Samo-priznanie-genocida-ezidov-kluc-k-zasite-ih-prav-62291> (16.05.2025).

պատասխանատուների համար: Մենք ստորագրություններ ենք հավաքում ամբողջ աշխարհից՝ Միավորված Ազգերի Կազմակերպությանը ներկայացնելու համար: Մենք հույս ունենք միջազգային կառույցների աջակցության վրա», Լաիֆ Շամո:

ALMAST MURADYAN

YSU, Chair of World History,
Email: almastmuradyan@gmail.com

A SCREAM IN THE EAST: EPISODES FROM THE 2014 YAZIDI GENOCIDE

Keywords: *Yazidi genocide, Sinjar Northern Iraq, ISIS, Kocho village.*

On August 3, 2014, ISIS launched its devastating attack on the Yazidis of Sinjar, in northwestern Iraq, on the border with Syria. According to the UN Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, ISIS has committed a genocide, as well as numerous war crimes against humanity, through mass executions, forced conversions to Islam, enslavement, and widespread violence against women and girls. After the attack on Sinjar, ISIS forcibly transferred thousands of Yazidi captives to Syria, where girls as young as nine were enslaved and Yazidi boys as young as seven were forcibly trained for combat tasks and missions. The genocide committed by ISIS against the Yazidis in the Sinjar region of northern Iraq has claimed many lives and has left a lasting psychological impact on the people. The unanswered questions weigh heavily on those who have decided to return home. Although life is gradually returning to Sinjar today, the fear of a new genocide remains high, and the wounds of 2014 are far from healed.

Ten years after the ISIS attack on the Yazidis of Sinjar, the UN Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic is calling for justice and accountability for ISIS for the crimes. The Commission notes that survivors and victims of the Yazidi genocide and ISIS crimes, as well as women and

children, should be immediately released from unlawful detention in north-east Syria and, if possible, repatriated, as well as provided with support to rebuild their lives. Currently, a number of countries and organizations recognize and condemn the Yazidi genocide and punish those responsible for the genocide, despite this, the lives of many Yazidis continue to be in danger. Summarizing the reflection on one of the tragic pages of history – the Yazidi genocide, it is necessary to conclude that:

1. Faced with the advance of jihadists, peshmerga, Kurdish militias from Iraq, who had previously controlled the region and then retreated, abandoning the population, the Yazidi population fought back, and dozens of men were executed. Thousands of Yazidis were captured and taken to Mosul, Tel Afar, or Baaj. Many men were forced to convert, women were sold, and children were adopted.

2. It is estimated that about 130,000 Yazidi men, women and children fled to Mount Sinjar. Trapped on the mountain, many died of hunger and thirst, only a fraction survived. Yazidi temples and shrines, villages were destroyed.

3. The village of Kocho, hidden deep in the mountains, became known to the world by 2018 Nobel Peace Prize winner Nadia Murad.

4. On June 17, 2016, the UN recognized the Yazidi genocide, and a number of countries and organizations have recognized the Yazidi genocide.

5. The outcome of the August 2014 massacres and the fate of thousands of victims remain uncertain. An estimated 5,000 men and women were killed, 7,000 women and girls were abducted, and young boys were often recruited as fighters. At least 80 mass graves containing hundreds of bodies have been discovered.